

1 Ser constructius i consensos en el valencià

Abelard Saragossà (Universitat de València i Acadèmia Valenciana de la Llengua)

Paraules dites en la presentació de la campanya de la Plataforma per la llengua «Amb tot el dret del món» i de la publicació «Sis experiències lingüístiques per a viure plenament en valencià», en la Facultat de la Universitat de València (2019-04-09).

1.1.1 El marc de la *Plataforma per la llengua*: ser constructius i buscar consensos

El títol de la meua intervenció (que és molt adequat) no és meu. És el que m'ha proposat la direcció valenciana de la Plataforma per la llengua: «Sumar consensos per a ensenyar millor la llengua».

Eixe títol conté un objectiu constructiu, positiu: hem d'ensenyar el valencià més bé de com es fa ara. Tota societat sana procura conservar les coses positives que té, i millorar alguna de les deficientes. Eixa dualitat (mantindre les característiques positives i millorar alguna de les deficientes) és la que dirigeix la vida dels pobles que tenen qualitat de vida i progressen.

L'objectiu de mantindre i millorar és reduïble a dos actituds unides: autoestima i autocrítica. En efecte, l'autoestima sense autocrítica no és autoestima: és egocentrisme i vanaglòria, comportaments que van a parar a la superficialitat i més característiques negatives. Correlativament, l'autocrítica sense autoestima no és autocrítica, sinó autoodi. I l'autoodi és un càncer que destrueix les persones i els pobles que tenen eixe sentiment.

Tota persona i tota comunitat humana té coses positives i coses negatives. Si ho apliquem als valencians, convindrem que necessitem practicar les dos actituds: necessitem autoestimar-nos, necessitem valorar les característiques positives que tenim (que hem de procurar conservar); i necessitem reflexionar i ser autocrítics per a rectificar alguna de les característiques negatives que hem heretat o que hem adquirit.

Els pobles que actuen d'eixa manera (practicant l'autoestima i l'autocrítica) fan que la vida dels seus membres siga més satisfactòria. I eixe és el primer objectiu de l'ètica i de tota ideologia humanista, siga d'esquerres o de dretes, siga conservadora, lliberal, socialista o anarquista. Realment, qui és humaniste procura que les persones i les comunitats tingam una vida més satisfactòria.

El títol que la direcció valenciana de la *Plataforma per la llengua* m'ha proposat comporta que l'associació es guia per objectius constructius, positius; mai negatius, ni destructors. I busca objectius constructius potenciant *consensos* entre els valencians. Estem davant d'una altra paraula clau per al benestar dels pobles. A més, buscar consensos està unit a ser constructius.

L'abolició del Regne de València en 1707 per la força de les armes va ser un revés fort per als valencians. I, d'aquella contrarietat (que segueix tenint efectes negatius en l'actualitat), no ens podem recuperar si no apleguem a un *consens* majoritari entre els valencians. Quan hi ha un sector d'un poble que vol negar i dominar un altre sector d'eixe poble, la societat s'afona en l'autoodi. Cada persona i cada moviment social té una ideologia; i, amb la seua ideologia, ha de buscar els objectius que van a favor de la major part de la societat. Les ideologies deuen estar al servici de la societat, mai al revés (la societat al servici d'una ideologia, que és com solen actuar els sectaris). Una ideologia humanista també busca quins objectius són compartibles amb les altres

ideologies. I, quan no ho són, cal arribar a entendre's amb els altres, cal aplegar a pactes: cal arribar a *consensos*.

1.1.2 Efectes de ser constructiu: a favor del valencià i en contra de ningú

Acabem de descriure el marc ideològic en què la direcció valenciana de la Plataforma per la llengua ha posat la meua intervenció. Ara, l'haurem d'aplicar al valencià i mirar què implica. Començarem pel principi de ser constructiu.

La primera llei valenciana (que és l'Estatut d'Autonomia) definix el valencià com a la llengua pròpia de la societat valenciana. Això significa que hem de buscar objectius lingüístics que puguen compartir la immensa majoria de valencians. Que el valencià vinga del català o de l'iber no hauria de ser la primera qüestió que plantegem. La primera característica que hauríem de remarcar no està en el passat, sinó en el present: el fet de tindre una llengua pròpia afavorix la cohesió de la societat valenciana. Per tant, hauríem de procurar que tots els valencians coneguen el valencià i el respecten. I, des d'eixa adhesió, cada u pot tindre les idees que trobe més coherents sobre l'origen del valencià.

Semblantment, no hauria de ser el nostre primer objectiu que el balear, el valencià i el català siguen la mateixa llengua o no ho siguen. Hem de mirar primer la realitat valenciana; i, després, l'exterior. Per tant, la primera necessitat hauria de ser el coneixement i l'adhesió a la personalitat del poble valencià, la qual inclou entre els factors definitoris la seua llengua pròpia. I, des d'eixa adhesió a la personalitat valenciana, podem plantejar si la coordinació lingüística amb els balears i amb els catalans ens pot beneficiar o ens pot perjudicar. Òbviament, no cal dir que la coordinació exclou la subordinació.

Un plantejament del mateix estil hauríem de fer en relació al castellà, que és la llengua materna de molts valencians. La defensa del valencià no hauria d'anar contra el castellà ni contra cap altra llengua. Només hauria d'anar a favor del valencià i de la societat valenciana, siga quina siga la llengua materna de cada valencià. Com ja hem comentat, els interessos de la societat valenciana haurien d'estar *per damunt dels interessos de les ideologies polítiques*. Repetim-ho: hauríem de prioritzar els interessos valencians sense anar contra cap poble ni contra cap llengua. Només a favor del valencià i de la societat valenciana, amb un respecte clar i obert per la llengua materna de cada valencià.

Si actuem d'acord amb els principis que hem desplegat, no serem ni catalanistes ni anticatalanistes, no serem ni espanyolistes ni antiespanyolistes: només serem valencians (i, com a màxim, valencianistes). Convé aclarir que els qui ens sentim valencianistes és per la marginació social que patix no solament el valencià, sinó també la societat valenciana, com es veu tan bé en l'infrafinançament de la Generalitat, o en la marginació de la via del tren per l'Arc Mediterrani, la qual beneficia el conjunt de l'economia espanyola, ja que més del 50% de les exportacions d'Espanya es fan per l'Arc Mediterrani. Això no obstant, el centralisme de Madrid procura no construir el Corredor Mediterrani per la raó que eixe potenciament de l'economia espanyola soscavaria el seu poder: estem davant d'una mostra de supeditar els interessos de la societat als interessos d'una ideologia (ara, el nacionalisme centraliste espanyol).

Recuperem el fil: des de la voluntat d'estar a favor del valencià perquè potencia la cohesió de la societat valenciana, des d'eixa assumptió, que cada u tinga, *secundàriament*, simpatia o antipatia per Catalunya; simpatia o antipatia per l'estructura i la ideologia que ha predominat en la construcció de l'estat espanyol.

1.1.3 Efectes de buscar el consens: l'ús públic del valencià i el model lingüístic

L'actitud de no ser anti res i ser positiu i constructiu, eixe comportament facilita que arribem a consensos. Per a potenciar els acords socials, seguirem establint què és bàsic i què és secundari en relació al valencià.

És bàsica l'adhesió a l'ús públic del valencià, tant parlant com escrivint. En canvi, és secundari el model lingüístic. No estic dient que el model lingüístic no siga un tema important. Només he dit que l'ús públic del valencià està per davant del model. Els qui estan més contra el valencià són els que actuen com si no existira, i procuren que el valencià no s'use en públic (com ara aquells que, quan senten parlar en valencià, posen la cara agra i diuen que no ho entenen).

Si col·loquem l'ús públic del valencià en primer lloc, en el cas que un valencià no use el mateix model lingüístic que nosaltres, no el mirarem com a un adversari. Si eixa persona recorre al valencià quan es comunica en públic (parlant i escrivint), no el podem vore enfront de nosaltres, sinó al nostre costat.

El respecte cap als qui no usen el mateix model lingüístic que nosaltres també afavorix que pugam arribar a consensos lingüístics.

1.1.4 Cap a un model lingüístic valencià

Fins ara, hem fet deduccions fonamentant-nos en l'ètica i en la sociologia. A partir d'ara, començaré a parlar com a lingüiste.

Per a arribar a un model lingüístic valencià compartit per la majoria de valencians, hauríem de satisfer dos exigències. La primera és social: que una part significativa dels valencians decidisca que el valencià siga la seua llengua usual per a comunicar-se: parlant, escrivint i llegint.

Actualment, només cap al 3% dels valencians llig habitualment en valencià. En els catalans, és el 29%. I, en els balears, el 12%. La lectura tan baixa en valencià probablement és l'efecte d'una pluralitat de factors, u dels quals deu ser que, segons un estudi del sociolingüiste Josep Àngel Mas (en el llibre *El morfema ideològic*), cap al 80% dels valencians no modifica el valencià que ha après dels pares o en els carrers valencians. La causa d'eixa actuació és identificar-se poc amb el model lingüístic del valencià escrit.

Hauríem de tindre molt en compte la necessitat que la quantitat de valencians que recorre al valencià escrivint i llegint hauria d'augmentar molt. Sense eixa força, sense eixe ús del valencià, el model o models que tingam val de poc. Mentre un model lingüístic només viu en la ment dels correctors, té ben poca importància. Un model lingüístic és real quan una part significativa d'una societat s'identifica amb eixe model i, com a conseqüència, l'assimila i el practica.

La segona exigència per a aplegar a un model lingüístic compartit partix dels professionals de la llengua: la necessitat que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i els lingüistes valencians en general procurem argumentar i fonamentar cada norma; i que els corrents valencianistes accepten els resultats de les argumentacions.

Suposem que un estudi demostra que *faena* és una paraula valenciana que ha passat al castellà; i que *feina* és una alteració catalana de *faena* (a través de *faiena* > *feiena* > *feina*). Davant d'eixa informació, els corrents valencianistes ho haurien d'acceptar, i actuar en conseqüència, que és usar la forma valenciana viva: *faena*. Rectificar errors del passat és propi de savis. Correlativament, ens podríem preguntar si negar-se a rectificar errors és propi de sectaris.

Sumem les deduccions que hem fet: hauríem de procurar usar el valencià parlant en públic, escrivint i llegint; i hauríem d'atendre a les argumentacions i les deduccions dels estudis dels lingüistes valencians, que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua hauria de debatre i introduir en la normativa lingüística valenciana. Anant per eixe camí, ens acostaríem progressivament a un consens valencià sobre el nostre model lingüístic.

Acabarem les reflexions sobre el valencià observant que, finalment, el model serà aquell que practiquen majoritàriament els valencians que han decidit que el valencià siga una llengua usual de la seua vida quotidiana. Repetim-ho: les propostes dels lingüistes i de les institucions normativitzadores només tenen sentit i vida quan són assimilades i practicades per la població (tota o una part significativa).

En una societat humanista i democràtica, les institucions públiques estan al servici de la societat. Per contra, en una societat elitista i dictatorial, la societat està supeditada als organismes que han acaparat el poder. Realment, l'última paraula sobre el model lingüístic valencià la tenen els parlants, la tenim els qui usem habitualment el valencià.

1.1.5 ¿Com s'hauria d'ensenyar el valencià?

Queda un tema per desplegar: millorar l'ensenyament del valencià. Eixe va ser el centre de la meua participació en la publicació *Sis experiències lingüístiques per a viure plenament en valencià*. Es titula «El valencià del futur: els docents». Ací, em limitaré a una visió molt panoràmica.

Com ha mostrat una associació valenciana universitària que es diu *Grup d'Investigació en Ensenyament de Llengües*, la docència de les llengües té deficiències considerables. En el cas del valencià, les limitacions són més significatives pel motiu que desplegaré a continuació.

El valencià és una llengua que té una personalitat forta davant de les llengües romàniques del nord (el francès i l'italià); i, també, davant de les llengües de ponent (el castellà i el galaico-portugués). En primer lloc, hi han estructures lingüístiques en què coincidim amb el francès i amb l'italià, com ara *me'n vaig*, que és *me ne vado* en italià i *je m'en vais* en francès (canvia la forma de les paraules, però la construcció és la mateixa).

En segon lloc, tenim estructures en què coincidim amb el castellà i el galaico-portugués, com ara en la dualitat *jo he vingut* i *jo he fet una cosa*. Antigament, era *jo soc vingut* i *jo he fet una cosa*, que és com segueixen dient-ho en francès i en italià.

En tercer lloc, hi han estructures en què no coincidim amb cap llengua romànica, com ara en el trio pronominal *en / el / ho*: *En tinc dos, de bicicletes / No l'he vista, eixa pel·lícula / No ho sabia, que havies tornat de Palma*. El francès i l'italià també tenen el pronom *en* (*En tinc dos*), però no el pronom *ho* (*No ho sabia*).

I bé, els valencians no som conscients de la personalitat del valencià, i l'escola no ensenya eixa realitat. En general, l'ensenyament del valencià hauria de consistir, principalment, en mostrar les estructures que definixen el valencià, la immensa majoria de les quals són vives en els carrers valencians. Eixa actuació donaria confiança als alumnes valencians en la llengua que han après dels pares o en el carrer; i, en definitiva, impulsaria els alumnes a confiar en el poble valencià.

Hem de tindre en compte que la marginació social d'una llengua produïx inseguretats en els seus parlants, de manera que el primer objectiu de l'escola valenciana hauria de ser combatre el sentiment d'inseguretat i transformar-lo en seguretat. A més, el mitjà proposat (ensenyar les estructures que definixen el valencià) és objectiu, és constructiu i no va contra ningú: realment, és un camí ètic. Si algú vol mirar una

concreció d'eixa proposta, pot consultar la meua *Gramàtica valenciana raonada i popular*, publicada en el 2003.

Els llibres de valencià no contenen, en general, estructures del valencià, probablement perquè als docents els en varen ensenyar poques en la seua formació universitària. A més, els manuals sovint no actuen positivament, sinó negativament: *rectificant la llengua dels alumnes*. Sens dubte, la marginació social del valencià ha produït alguna interferència amb el castellà (com ara dir *acera* en compte de *vorera*). Però eixes paraules (que no en són tantes com ens pensem) les hem d'aprendre a poc a poc a través dels mitjans de comunicació; a poc a poc gràcies a lectures; a poc a poc sentint parlar professors bons de valencià.

Per una altra banda, els llibres no haurien d'insinuar mai que el valencià viu seria una llengua «corrupta», que és una visió que té algun sector essencialista i elitista. Presentar el valencià viu d'una manera negativa comporta valorar negativament el poble valencià, perquè els parlants i la llengua són inseparables.

Un fet que hauríem de tindre molt en compte és que el valencià només existix gràcies als valencians que parlem en valencià. Eixa és la visió de l'humanisme. En canvi, l'essencialisme mira una llengua prescindint dels seus parlants: prescindint dels seus sentiments, de les seues conviccions, de la seua realitat. L'essencialisme porta fàcilment a l'elitisme, el qual vol manar des de dalt, i que els parlants obeïxquen.

1.1.6 Conclusió

Voldria acabar fent una afirmació que hauria de ser òbvia: els valencians no som ni millors ni pitjors que uns altres pobles. Com tots, tenim moltes característiques positives, i alguna negativa. En el valencià viu, en el valencià del carrer, passa exactament igual. Per tant, aplicant l'autoestima i l'autocrítica hauríem de procurar conservar les moltes coses bones que tenim, i mirar de millorar alguna de les deficientes.